

WOLFGANG BAUER

PŘES MOŘE

S UPRCHLÍKY
NA CESTĚ
DO EVROPY

FOTOGRAFIE
STANISLAV KRUPAŘ

 GRADA®

WOLFGANG BAUER

PŘES MOŘE

S UPRCHLÍKY NA CESTĚ
DO EVROPY

FOTOGRAFIE STANISLAV KRUPAŘ

GRADA Publishing

Předmluva k českému vydání

Proč to děláš? Proč se do něčeho tak šíleného, jako je plavba s uprchlíky přes moře, vůbec pouštíš? Všichni se ptají stále dokola. A já tuším, co na takovou otázku odpoví Wolfgang. Nebude mluvit o posedlosti, ale o síle příběhů. O tom, že autentické sdělení, reportáž prožitá na vlastní kůži, má sílu ukázat ostatním, co se děje. *Die Zeit*, za který jsme se do Egypta vydali, si každý týden přečtou dva miliony zvědavých lidí – a to už je nějaká síla.

Na cestu se zoufalými Syřany, kteří prchají do Evropy, jsme se chystali půl roku. Museli jsme vytvořit naši falešnou identitu běženců z Kavkazu, protože za Araby jsme se vydávat nemohli. A také najít spolehlivého člověka, ke kterému se přidáme. Našli jsme ho v Amarovi, který se stal nejen našim průvodcem, tlumočnickem a hrdinou naší knihy, ale, po tom všem, i životním přítelem.

Válka na Blízkém východě, který se hroutí před očima, vyhnala z domovů miliony lidí a na cestu s nimi do Evropy si nikdo ze západních novinářů netroufl. S Wolfgangem se známe už skoro patnáct let, byli jsme spolu v Somálsku, v Pákistánu, několikrát v Rusku a také v rozbitém syrském Aleppu. Mezitím se z něj stal jeden z nejlepších německých novinářů, který tvoří působivé reportážní opusy. Věříme si a i v těžkém stresu jsme schopni se domluvit. Mohli bychom to zvládnout, popsat strastiplnou cestu uprchlíků do Evropy. Citlivě a z vlastní zkušenosti odvyprávět nejdůležitější příběh naší doby. Jenom silný příběh, který čtenáře nenechá lhostejné, může napomoci tak potřebně změně. Pomoci vytvořit novou evropskou imigrační politiku, která ukončí barbarské a zbytečné umírání tisíců lidí ve Středozemním moři.

Vím, co řekne Wolfgang, když se ho zeptáte. A také vím, že to není celá pravda. Alespoň ne ta moje. Jen její ušlechtilá část. A ta druhá, to je posedlost. Vidět, co není k vidění. Naslouchat těm, které doma neuslyším. Cítit vzduch, který voní jinak v Praze a jinak v člunu uprostřed nočního moře u alexandrijských břehů. Nenasytnost.

Pracovat v utajení mezi pašeráky lidí není nic moc. Fotografova noční můra. Musel jsem se obejít bez velké – a nápadné – zrcadlovky, mého spolehlivého Nikonu D3. Ve stehenní kapse kalhot jsem měl jeden iPhone 4S v nepromokavém pouzdře, druhý v brašničce u pasu. O ten jsem přišel v moři při šíleném nočním nalodování na člunu. Leží na dně někde u alexandrijského pobřeží. Vespod mého batohu byl ukrytý digitální kompak Fuji X100 a také klasická filmová zrcadlovka, nezničitelný Nikon FM2 s jedním objektivem 28mm/2.8 a k tomu pět barevných filmů citlivosti 400 ASA. Tu jsem si chystal na poslední chvíli, na okamžik, kdy budeme na dohled od italského pobřeží a kdy už nebude proč se skrývat. Kdy mě, za to co dělám, nikdo nehodí do moře nebo mi nevráží nůž do krku. O tenhle zasloužilý foták jsem přišel po našem zadržení na ostrově Nelson. Můj fotoaparát bylo to první, co zajímalo nerudného vyšetřovatele v alexandrijském vězení, hned jak se dozvěděl, kdo doopravdy jsme. Řval na mě, ať přístroj okamžitě odevzdám, osobní prohlídku ale neudělal. Váhal jsem jen půl vteřiny, co obětovat, aby mi něco zůstalo. Hrábl jsem do bágglu a tehdy jsem ten mosazí vonící aparát viděl naposledy. Stále tam však zůstával malý, ale výkonný digitální kompak Fuji. Právě s ním jsem fotil po nocích v naší cele. Vstával jsem před bezpečnou třetí hodinou ranní, to spali i strážníci, a zaznamenával osudy lidí, kteří toužili po životě v Evropě a přitom skončili – často rodiny s malými dětmi – na celé týdny v nelidských podmínkách egyptského kriminálu. Ty fotky na paměťových kartách i telefon nakonec z vězení ven propašoval jeden známý našich přátel.

Jsem vděčný, když se mě neptáte, proč to dělám. A vděčný, když nasloucháte. Díky, mami.

Díl první

Pobřeží I

„Utíkejte!“ slyším za sebou jasný hlas mladého muže, napůl dítěte. „Utíkejte!“ Dávám se do běhu, aniž bych zcela chápal, aniž bych v přítomní pořádně viděl, běžím po úzké stezce v dlouhé řadě s ostatními. Běžím tak rychle, jak jen mohu, dívám se pod nohy, které se někdy dotýkají hlíny, jindy kamenů, skáču přes díry v zemi, přes kusy zdiva, klopýtám, běžím dál. „Vy zkurvysyni!“ řve jeden z mladíků, kteří nás právě vyhnali z minibusů, a teď běží podél nás, mlátí nás, žene kupředu jak honák dobytek. Řeže nás holí do zad, přes nohy. Chytá mne za paži, nadává, rve mě kupředu. Je nás padesát devět mužů, žen a dětí, celé rodiny; batohy na zádech, kufry v rukou, běžíme podél dlouhé tovární zdi kdesi na okraji průmyslové zóny v egyptské Alexandrii.

Přede mnou se zvedají a klesají Hussanova záda, je to mohutný dvacetiletý mladík, hledí do země, supí, vrávorá, překáží mi v běhu, už nemůže, najednou chce zastavit, ale já do něj zezadu vrážím, tlačím ho kupředu, vší silou postrkuji, až se znovu rozběhne. Honákova hůl nám už zase dopadá na hřbet. Kdesi před Hussanem pláče vystrašená třináctiletá Bissan. Při úprku svírá svůj batůžek s léky na cukrovku. „Chátro!“ řve po nás honák. Za mnou běží Amar, 50, má na sobě goretexovou bundu signálně modré barvy, z dálky viditelnou, koupil si ji výhradně pro tento den, jeho dceři se barva moc líbila. Taky zpomaluje, bolí ho koleno a záda, ačkoliv předtím prohlašoval, že to zvládne. Musí to zvládnout. Pochází ze Sýrie, stejně jako téměř všichni, Egypt je pro něj pouze zastávkou na cestě. Zeď pak zahýbá ostře doleva a my spatříme najednou docela

blízko, necelých padesát metrů před sebou, co jsme si dlouhé dny přáli vidět, čeho jsme se však celou dobu obávali. Moře. Žhne v záři zapadajícího slunce, rozprostírá se tu před námi.

S fotografem Stanislavem Krupařem jsme se připojili k syrským uprchlíkům, kteří se pokoušejí dostat z Egypta přes moře do Itálie. Vydali jsme se napospas převaděčům, kteří nevědí, že jsme novináři. Ženou nás kupředu ranami, musí to jít rychle, aby si velké skupiny lidí nikdo nevšiml. Novináře by s sebou nevzali ze strachu, aby je nevyzradili bezpečnostním úřadům. Na téhle cestě je největším nebezpečím, že by nás mohli pašeráci odhalit. Jen Amar a jeho rodina jsou zasvěceni a vědí, kdo ve skutečnosti jsme. Je to starý přítel, znám ho ze své reportérské činnosti, když jsem psal o syrské občanské válce. K této cestě ho přinutilo zoufalství, sní o životě v Německu. Během cesty nám bude překládat. Nechali jsme si narůst dlouhé vousy a opatřili novou identitu. Na téhle cestě se z nás stali Varj a Servat, učitelé angličtiny, uprchlíci z jedné kavkazské republiky.

Jsme součástí velkého exodu. Mezi lednem a červencem 2014 uprchlo přes Středozevní moře do Evropy sedmdesát pět tisíc lidí, většinou přes Libyi. Rok předtím jich bylo ještě šedesát tisíc. Pocházejí ze zemí, ve kterých zuří válka, ze Sýrie a Somálska, z diktatur, jako je Eritrea, nebo si prostě přejí žít v lepších hospodářských podmínkách.

Politické uspořádání na Blízkém východě se hrouť. Během několika desetiletí poroby se tu nahromadilo enormní společenské napětí. Teď se uvolňuje v mocných otřesech. Diktatury se hrouť a následné, demokraticky zvolené vlády také padají. Ulice Káhiry se plní krvavými demonstracemi. Jemen stejně jako Irák se utápějí v chaosu. Libye se rozpadá na regiony, jejichž milice se rvou navzájem. Žádná země však není rozemleta do té míry jako Sýrie. Od války ve Vietnamu a v Čečensku neviděl svět tak rozsáhlou zkázu. Města: měsíční krajina. Vesnice: mnohdy téměř opuštěné. Už tři roky vede Bašár Asad vyhlazovací válku a používá přitom všechny zbraně, kterými disponuje, včetně chemických bojových látek. Alavité bojují

proti sunnitům a žádná strana se nedaří získat převahu. Navíc se v tom chaosu zahrnili ještě náboženští extremisté a kážou náboženství nenávisti.

Hrůzy, které se dějí v Sýrii, už nedokážou pojmout žádné statistiky. Počátkem roku 2014 přestala OSN mrtvé počítat.

Také pokusy uniknout nebezpečí jsou stále riskantnější. Každým rokem se na útěku do Itálie a Řecka utopí na patnáct set lidí (poznámka redakce: Podle Mezinárodní organizace pro migraci zemřelo do října za rok 2015 při snaze překonat Středozemní moře 3 200 lidí). Pravděpodobně jich však bude mnohem víc, jejich mrtvoly se nikdy nenajdou. Pašeráci volí stále riskantnější trasy, protože evropský kontinent si čím dál lépe chrání svoje hranice. Hlídá je armáda čtyř set tisíc policistů. Evropa postavila šestimetrové ploty jako ve španělských enklávách Melilla a Ceuta. Rovněž Bulharsko a Řecko zbudovaly obranné stavby proti uprchlíkům. Evropa vybavila Gibraltarský průliv nákladnými radarovými a kamerovými systémy. Také Atlantský oceán mezi Kanárskými ostrovy a západní Afrikou je pod kontrolou. Do obranného boje posílá Evropa policisty, vojáky a elitní jednotky z různých národů. Nasazuje vrtulníky, drony a flotilu válečných lodí. Je to velké svolávání jednotek a materiálu, jako by měl kontinent čelit vojenské invazi.

Tak se z evropských hranic znovu stávají pásma smrti.

U berlínské zdi v NDR bylo v průběhu pěti desetiletí zabit sto dvacet pět uprchlíků. Svobodný svět ji proto kritizoval jako symbol nelidskosti. U zdi, kterými se Evropa obehnala po skončené studené válce, umřelo do jara roku 2014 skoro dvacet tisíc uprchlíků. Většina z nich se utopila ve Středozemním moři. Žádná mořská hranice na světě si nevyžádala tolik lidských životů.

Ve Středozemním moři se Evropa zrodila, Středozemní moře je teď dějištěm jejího největšího selhání.

Dosud nikdy se novináři neodvážili vydat na cestu z Egypta člunem, jsme si vědomi nebezpečí takového podniku. Každý z nás má s sebou satelitní telefon, aby mohl v případě

nouze vyrozumět italskou pobřežní stráž. Rozhodli jsme se, že nevyrazíme z Libye nebo z Tuniska. Vzdálenost do Itálie je odtud sice kratší, jenže čluny jsou tu v mimořádně špatném stavu. Egyptští pašeráci musejí urazit delší cestu, proto používají lepší lodě. O tom jsme slyšeli, než jsme vyrazili, v tom byla naše naděje.

Byli jsme příliš naivní. Mysleli jsme si, že pro naši cestu je největším nebezpečím moře. Moře je však přitom jenom jedním z mnoha nebezpečí.

Loučení I

Týden předtím, než nás holemi zaženou k mořskému břehu, stojí Amar Obaid (ve skutečnosti se jmenuje jinak) dosud nerozhodnut ve svém bytě v Káhiře. Je úterý, 8. duben, poslední den, který tráví s rodinou. Jeho dcera Reynala, 17, sedí v rodičovské ložnici na krajíčku postele a pokukuje po tátovi. „Co všechno si mám s sebou vzít?“ ptá se otec s rukama v bok před otevřeným šatníkem. Nesmí toho být moc. Amar slyšel, že pašeráci lidí strpí jenom ruční zavazadlo, žádné těžké kufry. „Teplé spodky proti větru na moři,“ říká dcera. „Pořádnou košili,“ říká Amar. „Nechci v Itálii vypadat jako nějaký gauner.“ „Tomu se stejně neubráníš,“ říká ona, „narostou ti dlouhé šedivé fousy.“ „Záchrannou vestu,“ říká on, vytáhne vestu z obalu, oblékne si ji úmyslně naopak. Dcerka se směje, on se směje také, otáčí se kolem vlastní osy. Vzájemný otcův a dceřin smích zvučí celým bytem.

Dvě stě osmdesát čtverečních metrů, přijímací salón v barokním slohu, nádherný obývací pokoj s tapetou zlatem potištěnou a široké gauče. Rodina je zámožná, pochází ze syrského Homsu, už po generace přísluší k vrstvě obchodníků a velkostatkářů. Jakmile však v roce 2011 vypukla revoluce, utekl Amar s manželkou a třemi dcerami do Egypta. Jako mnozí z jeho klanu, přidal se brzy k hnutí odporu proti Asadovi. Kdyby byl býval zůstal, riskoval by život svůj i svojí rodiny. Vybral úspory

a v Káhiře založil malý importní podnik. Dovážel z Bali a Indie nábytek. Otevřel si vlastní obchod, zaměstnával až osm zaměstnanců, hodně cestoval. Jenže pak se Egypt začal potáčet z revoluce do kontrarevoluce, armáda svrhla demokraticky zvoleného prezidenta Muhammada Mursího. Během několika měsíců se změnilo smýšlení o syrských uprchlících. Junta jim uložila vízovou povinnost, Amar už pak nemohl opouštět zemi a vydávat se na obchodní cesty. Měl strach, že nedostane vstupní vízum. Kolem Nilu se rozšířila nevraživost k cizincům. Televizní moderátoři kážou nenávisť vůči Syřanům. Syřané jen těžce shánějí práci. Egyptané vyzývají k bojkotu syrských obchodníků a to se týká také Amara. Spousta Egyptanů pokládá Syřany za teroristy, kteří přinášejí nejistotu, za příživníky, kteří jim berou obživu.

Egypt se ukázal jako past, do níž rodina na útěku spadla. Návrat do Sýrie mají zatarasen, budoucnost v Egyptě je beznadějná.

Dlouho o tom diskutovali, nakonec se jako rodina rozhodli pro další útek. Do Německa. Legální cesta neexistuje. Dohodli se, že Amar půjde první. Jakmile dostane azyl, rodina ho bude následovat. To je plán, který zvolili mezi polštáři v tomto obývacím pokoji. Plán je optimistický, není však nemožný. Vědí, že většina člunů navzdory nebezpečí k cíli přece jen dorazí. A ze Sicílie už je opravdu velká šance dostat se do Německa a nebýt přitom odhalen. Tam by Amar, jak doufá, s velkou pravděpodobností získal status uchazeče o azyl, stejně jako spousta Syřanů před ním. Jediné, co jeho rodinu dělí od lepší budoucnosti, je moře.

„Jak dlouho potrvá plavba na člunu?“ ptá se Rolanda, jeho žena. „Nevím to přesně,“ říká Amar. Je to jejich poslední společný večer. Snad bude člun na cestě pět dnů, možná ale tři týdny. O plavbě přes moře slyšel už spoustu rozdílných příběhů.

Dlouho do noci kouří Rolanda e-cigaretu. Amarova žena má na sobě přiléhavé černé kalhoty z latexu. Členové rodiny se postupně shromažďují kolem Amara. Nejmladší dcera, pětiletá, se při jídle tulí v matčině náručí. Instinktivně se vyhýbá otcovu pohledu, odvrací se od něj, urazila se, že odchází, ačkoliv ješ-

tě nemůže rozumět tomu, na jak nebezpečnou cestu se vydává. Prostřední, třináctiletá, s rovnátky na zubech, je nachlazená, chraptí, z Káhiry by odcházela nerada. Jediná z rodiny chce zůstat v Egyptě, má tu přítelkyně, oblíbené kavárny – v Německu nemá nic. „Heaven – Germany!“ posílá do světa na facebookových stránkách dcera nejstarší. Chtěla by v Německu studovat psychologii. Prosila otce, aby ji vzal s sebou, ale to nejde, ještě jí není osmnáct. „Po mně jsi první na řadě,“ říká Amar. Obě starší dívky chodí do mezinárodní školy; poplatky spolykají polovinu rodinného rozpočtu.

Tchyně se u tabule, na níž se odehrává poslední společné jídlo, objevila se služebnou. „Grande dame“ rodiny, která rovněž uprchla z Homsu, upíjí svůj čaj se zvednutým malíčkem. „Příliš nedůstojné,“ říká tchyně o cestě přes moře, příliš riskantní. Ve hře je budoucnost celé rodiny. „Co se stane s mojí dcerou, s tvou ženou, když zůstaneš ve vodě?“ ptá se. Celý večer se úporně snaží neztrácet hlavu. Služebná připravuje v kuchyni jídlo, pomáhá Amarově ženě a je rovněž proti útěku po moři. Má slzy v očích. U stolu sedí také bratranec, obchodník s diamanty v Homsu, i on brzy opustí Egypt – vrátí se zpátky do Homsu. „Od syrské vlády se nemám čeho obávat. Už půl roku se pokouším tady v Egyptě získat licenci obchodníka, marnost nad marnost.“ Chce zkusit štěstí znovu v Sýrii, obchod s diamanty tam teď zažívá boom. Malé kamínky mají velkou hodnotu, jsou nenápadné, snadno se dají ukrýt, za občanské války jako dělané pro uložení majetku.

Rodina stoluje společně naposledy, ženy zůstávají dlouho v kuchyni. Muži se pokoušejí o žoviální žerty, většinou však sedí za stolem se svěřenými hlavami.

„Komu jsi prodal krám?“ ptá se bratranec. „Svému účetnímu,“ odpovídá Amar. „Za čtvrtinu ceny. Slíbil, že převezme oba mé zaměstnance.“ „Doufám, že ses rozhodl správně,“ říká bratranec. Amar klopie oči.

Toho dne zaplatil poslední účty, poslední pohledávky vyinkasoval. Rodina má teď úspory, s nimiž půl roku vyjde i bez něho.

Této noci spí Amar neklidně, prožívá poslední hodiny svého starého života. Bude se teď muset všeho zprostit: role hlavy ro-

diny, podnikatele, který všechny problémy vyřeší po telefonu. Jediné, co ho v příštích měsících čeká, je útek. Jako by začínal svůj život od nuly.

Rolanda ho ráno při loučení u domovních dveří objímá, pláče, tiskne ho k sobě. „Ach, můj Bože,“ říká, „už teď mi chybíš.“ Rychle, téměř hrubě se jí vytrhne, aby si to ještě nerozmyslel, spěchá ze dveří, aniž se ohlédne. Přece nebude plakat, to si přísahal. Chce své rodině dokázat, že osud pevně drží ve svých rukou. Všechno je v pořádku, říká si stále znovu, všechno jde podle plánu. Nejstarší dcera mu nese batoh k autu. Krátce ji obejmě, s úsměvem se jí podívá do očí, ty moje silná, ty moje krásná, ona pláče, přestože si umanula, že plakat nebude, on přiráží dvířka, vyjíždí z parkoviště, ruce se mu třesou.

Amar neuvidí ženu a děti v nejlepším případě několik měsíců, v nehorším případě několik let. A nebo už nikdy.

Na útěku

Obchod s lidmi v Egyptě není svou strukturou nepodobný turismu. Po celé zemi jsou roztroušena prodejní místa s tak zvanými agenty. Sugerují zákazníkům, že spolupracují výhradně s nejlepšími převaděči, ve skutečnosti však mají smlouvy jenom s několika málo z nich. Převoz stojí asi tři tisíce dolarů, jsou také levnější, ale i dražší nabídky, nakonec se však všechny cenové třídy setkají na tomtéž plavidle. Prodávající agent dostane provizi, která obnáší kolem tří set dolarů. Suma je nejdřív uložena u prostředníka, agent dostane zapláceno až po příjezdu uprchlíků do Itálie. Agenti – většina z nich – dbají na svou pověst. Žijí z doporučení těch, kterým úspěšnou cestu přes moře zprostředkovali.

Amarův zprostředkovatel se jmenuje Nuri, starý známý, svalnatý, s hlubokým, drsným hlasem, také importér z nábytkářské branže. Máme stejný smysl pro humor, říká Amar, a to uklidňuje. Na téhle cestě bude spousta nepředpokládaného, ale Amar ví, jak přimět Nuriho k smíchu. Nuri je muž, který se

hodně směje. Jeho třeskatý smích, který se k nám dere z Amara smartphonu, nás teď bude neustále doprovázet.

Na rychlostní silnici, po které se Amar vydal za lepší budoucností, trčí kolony aut, sotva se to hýbe kupředu, nárazník na nárazníku, v pěti proudech, obvyklá dopravní situace v Káhiře, Amar kleje, buší do volantů, troubí. Volá Nurimu, aby mu sdělil, že na místo setkání dorazí se zpožděním – filiálka Kentucky Fried Chicken ve „Městě 6. října“, v průmyslové metropoli třicet kilometrů před Káhirou. „Měl jsem si vzít prášky na uklidnění,“ vyčítá si Amar. Má u sebe dva druhy prášků: Seroxat, 20 miligramů, bere proti depresi a atakům paniky, a Xanax, 0,25 miligramů, proti stavům úzkosti. Už několik let trpí difuzními strachy. Válka v Sýrii a krize v Egyptě na něm zanechaly stopy. Strach z bakterií, strach ze záření, strach z lidské masy. Konečně je na místě setkání. Před restaurací dřepí Nuriho spolupracovník, mladý chlapík, kouří, naklání se nad smartphonem. Má vlasy do culíku a kozí bradku, kývá na nás, vysvětluje, že řidič už tu bude brzy. Má nás odvézt v minibusu na pobřeží, do Alexandrie. Odtud vyjíždí většina lodí s uprchlíky do Itálie.

„Jak se máš?“ ptá se Rolanda telefonem. „Všechno je v pořádku,“ říká on. „Zabalil sis teplou bundu?“ ptá se ona.

Muž s culíkem kouří a směje se. Hodiny čekání plynou, Amar se pokouší zjistit detaily cesty, ale nic se nedozví. Před KFC se objevují tři další pasažéři, dva bratři z Damašku, Alaa a Hussan, jak jsme se dozvěděli později, a Bašár, jejich přítel. Mají zbrusu nové sportovní batohy a černé vlněné čepice. Jsou nedůvěřiví, usadí se v kavárně kousek od nás. Už se stmívá, když konečně dorazí minibus, hekticky nakládáme batohy, kufry. Řidič nepromluví jediné slovo, nepozdravil, sotva zřetelně pohnul hlavou. Ve voze už sedí Džihádi, číšník z Hamá, krátké vlasy, skelný pohled. Vůz vyjíždí, zabočí na hlavní silnici. „Do prdele,“ na jednu řidič přerušil své mlčení.

„Jenom sedm. Kde jsou ostatní?“

Zabrzdí, parkuje na okraji cesty, je nervózní, protože jeho vůz má alexandrijskou poznávací značku, je příliš nápadné,

když tu dlouho stojí. Konečně přicházejí opoždění pasažéři se svým agentem, jmenuje se Mohamed, dandy-dealer v bílé kšiltovce a bílé košili. „Je mi líto,“ omlouvá se a zvedá přitom paže. Řidič na něj řve. „Je to neprofesionální,“ stěžuje si také Amar, podnikatelský typ. Oba cestující se loučí se svým strýcem, který je k vozu doprovodil. Noví se jmenují Rabea a Asus, Syřané, bratrance, ale rozdílnější být už nemohli. Rabea je tlustý a málomluvný, Asus hubený a povídavý. S nimi je už naše skupina kompletní. Na začátku vzájemná nedůvěra, vlivem příštích dnů se spřátelíme, utvoříme společenství. Bude to jediná obrana, kterou na této cestě máme.

„To je dobře, že jsme se našli,“ řekne Alaa v temnotě jednoho z příštích večerů. „Nemám strach z ničeho, pokud zůstaneme spolu.“

Vůz pokračuje v jízdě. Cestující s batohy na klíně mlčí, dívají se z oken. Syřané hledí na tento svět, je jim tak důvěrný a najednou tak cizí. Vidí teď poprvé to, co vidí jenom ten, kdo cestuje bez dokladů: negativ skutečnosti. Bílá se pro nás stala černou a černá bílou. Od chvíle, co jsme vstoupili do minibusu, musíme se vyhnout policejním kontrolám. Cestující nechali své pasy u přátel v Káhiře, protože v Itálii nesmějí uvádět svoje pravá jména. Všichni chtějí dál, do Švédska a do Německa. Když se zaregistrují v Itálii, jsou nuceni požádat o azyl tam.

„Dublin II“ – tak se jmenuje evropské nařízení, které je nutí ke hře na schovávanou. Aby bylo v Evropě toto pravidlo zavedeno, na to naléhalo především Německo. Předepisuje, že uprchlík musí o azyl požádat v zemi Evropské unie, do níž vstoupil jako první. Když to neudělá a protlouká se dál, do jiných zemí, třeba do Německa, bude odsunut tam, kde vstoupil na evropskou půdu poprvé. Německo je uprostřed Evropy obklopeno téměř výhradně státy Evropské unie. Potenciální žadatelé o azyl nemají šanci dostat se rovnou do Německa – pokud nepřiletí letadlem. Všichni v našem minibusu chtějí do Itálie, v Itálii však nechťejí zůstat. Proto cestují bez dokladů. Tímto způsobem se evropská byrokracie stará o to, aby uprchlíci byli zranitelní už tady, v Egyptě.

Všichni vědí, jak riskantní je cesta přes moře. Všichni slyšeli o člunech, kterým selhal motor na volném moři, o člunech, které se potopily ještě daleko od Itálie. Četli o podvodnících, kteří své pasažéry vysadili v Tunisku místo v Itálii. Znají uprchlíky, které v minulých měsících zatkla egyptská pobřežní stráž nebo které ještě na pobřeží oloupili pašeráci, kteří se při skoku do člunu zranili nebo zahynuli. Ale vědí také o mnohých, kteří to dokázali, kteří překonali dny strachu, aby se pak v Evropě už nikdy nemuseli bát.

Mezitím nastala noc. Převaděči u volantu minibusu se podařilo vyhnout policejním kontrolám na státní silnici, za Alexandrií sjíždí z dálnice, bere to ve tmě úzkými vedlejšími cestami. Řidič si často není jistý, musí se vyptávat na křižovatkách, která odbočka je nejbezpečnější. Oblast, v níž hlídkuje policie jenom zřídka, je známá loupežnými přepadeními a únosy. „Je tahle cesta v pořádku?“ ptá se šofér na jedné křižovatce beduína. „Není,“ dostává se mu lhostejné odpovědi, „zrovna tahle není jistá.“ Po chvíli zablokuje cestu nákladní auto, stojí napříč silnice. Řidič znervózní, vystrčí hlavu z postranního okénka. „Přepadení?“ ptá se Alaa, když se nákladňák přece jenom pohne a zmizí ze silnice.

Konečně vjíždíme špalírem plamenů vysokých jak věže do Alexandrie, průmyslového molocha s obrovskými rafineriemi. Druhé největší město Egypta, v němž na úzké úžině mezi mořem a lagunou žije šest milionů lidí. Vzhledem k tomu, že nelze stavět do šíře, staví se tu do výšky. Směrem k moři jsou betonové věže stále obrovitější. Jako by celé město bylo zdí proti příboji. Tento sídlištní val má třicet poschodí. Byty jako plástve, některé na světle, většina však ve stínu. Mezi těmito giganty jsou jenom úzké uličky, jak trhliny ve skalách.

Minibus zajíždí stále hlouběji do propastí města.

Řidič nehodlá nic vysvětlovat, ponechává nás v nejistotě, s kýmsi se domlouvá telefonem. Říká neznámému, že je teď tam a tam, odbočí semhle anebo tamhle. Vtom nás vysazuje u jakési kavárny, najednou stojíme uprostřed místních hostů a ti na nás zírají. V televizi běží zápas Ligy mistrů. Zakrátko nás dohání

druhý minibus. Tahle zmatená hra měla setřást případné policejní pronásledovatele. „Já vám gratuluji,“ říká Amarovi agent Nuri po telefonu. „Na loď se dostanete už dnes v noci.“ Nový minibus, který nás před kavárnou naložil, vjíždí do temné uličky. Řidič je stejně mlčenlivý, jako byl ten předešlý, vypíná motor, volá na nás, že máme být zticha, nevystřkovat ruce z oken, vystoupí, předstírá, že pulíruje lak, čeká. „Co se děje?“ ptá se Amar v temnotě minibusu. Nikdo neodpovídá, nikdo se neodvážívá zeptat řidiče.

„Musíme akci přerušit,“ vysvětluje Nuri telefonem později. „Před hodinou zatkla pobřežní hlídka stovku uprchlíků. Musíme se s tou situací nějak vyrovnat.“

„Ven!“ vyštěkne řidič ve čtyři ráno. Zastavil v jakési tou dobou liduprázdné ulici mezi výškovými budovami v centru města. Náhle padne do ulice světlo z jednoho z mnoha domovních vchodů, otevřou se vrata ke schodišti, spěcháme dovnitř, v jednom z vyšších pater se otevírají dveře do bytu. Pronajímatel, kterého teď koutkem oka jenom nakrátko spatříme, rychle mizí do noci. Pašeráci mu platí trojnásobek denního nájemného. Třípokojový byt se dvěma postelemi a dvěma gauči. Usínáme vystrašení. Většina z nás se probouzí až po polední modlitbě, slunce už se zas naklání k západu.

Společenství

Život mění svůj rytmus. Den se pro uprchlíky stává nocí, noc je dnem. Amar vstal a šel koupit falafel pro sebe i pro ostatní. Brzy se ukázalo, že on je tím, kdo bere věci do svých rukou, kdo bude za skupinu mluvit a vyjednávat. Dohromady je nás teď třináct, houfujeme se v obývacím pokoji kolem igelitek s balíčky jídla. Každý o sobě něco řekne. Bratři Alaa, 31, a Hussan, 20, hovoří o Damašku. Jejich rodina vlastní ve Starém městě obchody s koberci, jenže v průběhu války museli krámy zavřít. „Naši zákazníci byli z devadesáti procent cizinci.“ Hussan měl zrovna

rukovat na vojnu, proto se oba rozhodli pro útek. „Dělám to pro svého bratra,“ říká Alaa. „Válku by nepřežil.“ Hussan ještě stále váží sto deset kilo, ačkoliv se nechal operovat, čtyřicet kilo tuku mu odsáli. Jeho břicho teď vypadá jako zástěra se dvěma záhyby. Tělnatost je velký problém syrské střední vrstvy. Ti dva se chtějí dostat přes Itálii do Švédska, jejich nejstaršímu bratrovi se tam podařilo dorazit v minulém roce – na člunu. Měl přitom obrovské štěstí. Kousek od Itálie se jeho loď potopila. Už byl ve vodě, když ho spolu s ostatními zachránili italští námořníci. Tenhle bratr, říkají, horuje pro Švédsko, chodí na jazykový kurz a pak chce pracovat někde v bufetu.

Bratrance Rabea a Asus pocházejí z bohaté obchodnické rodiny. Rabea, 22, je se svými sto čtyřiceti kilogramy tlustější než Hussan, v Sýrii dezertoval z armády. Skrýval se několik měsíců u svých prarodičů v Damašku, pak ho příbuzní propašovali s falešnými dokumenty přes hranice do Jordánska. Cestou ze Sýrie musel projít třinácti kontrolními stanovišti, vypráví Rabea, dezertér. Na každém check pointu mohl být okamžitě popraven. „Od té doby,“ vysvětluje slavnostně při jídle, „už nemám strach z ničeho.“ Cestuje pod falešným jménem, když je někdo poblíž, nechá si říkat Ahmede, také egyptské vízum získal za úplatek. V Jordánsku za ně zaplatil dva tisíce dvě stě dolarů. „Chcete to vidět?“ ptá se a hrdě ukazuje zfalšovaný pas s koupeným vízem. Podáváme si pas, Alaa ho dá Amarovi, Amar Hussanovi a Hussan mně. Všichni obdivují kvalitu. „Je lepší než můj pravý,“ říká Amar znalecky. Rabea se pyšně usmívá. Žádný v naší skupině ho v podmazávání a čachrování nepřekoná. Taky má namířeno do Švédska.

Jeho bratranec Asus, který v Sýrii pracoval jako zedník, má tam už dokonce svoji snoubenku, denně s ní chatuje na smartphonu. Asus je šprýmařem skupiny, každou situaci dokáže obrátit v žert. Žertuje o všem a z každého si dělá legraci – žerty na sebe však snáší jenom těžko. Asus je velice zranitelný klaun.

Po jídle spočívají unaveně v křeslech, povalují se na gaučích, dřepí na podlaze, kterou pokryli polštáři, Asus vypráví o svých pěti nezdařených pokusech dostat se do Evropy. „Opravdu pět-krát?“ ptá se nevěřičně Amar.

První pokus: Asus utekl ze severní Sýrie do tureckého Izmiru, odtud ho měl nafukovací člun dopravit na řecké ostrovy. Člun ještě ani nezvedl kotvu, když je zatkla pobřežní hlídka. Druhý pokus: Tentokrát zaplatil převaděči, který ho měl dostat na druhý břeh jachtou, jenže před vyplutím zasáhla pobřežní hlídka. Pokus číslo 3: Gumový člun po kilometru plavby narazil na malý útes, děravý klesl ke dnu. Asus doplaval ke břehu a tak se zachránil. Pokus číslo 4: Pašerák je na cestě k pobřeží oloupil a upláchl. Pokus číslo 5: Pašerák je okradl na pobřeží a zmizel.

Tahle cesta je Asusův šestý pokus.

Zavolal Nuri, zprostředkovatel, a jako vždycky, když zavolá, všichni ztichnou. „Dnes v noci,“ řekne Nuri. „Buďte připraveni!“ Po celodenní nudě najednou horečnatá činnost. Každý balí svoje věci tak, aby vzdorovaly vodě, nebo se domnívá, že by mohly vzdorovat. Žádný ze skupiny nebyl dosud na moři, jenom Asus. Rabea umí plavat jen velice špatně, jak říká, nasazuje si plovací vestu, vodotěsné pouzdro se suchým zipem na mobil, který nosí na zápěstí, k tomu přilbu se slunečními brýlemi. Amar si obléká signálně modrou bundu v naději, že ho ochrání před větrem a vodní pěnou. Většinu času tráví skupina ukryváním dokumentů a peněz na těle. Hlasité zvuky trhané lepicí pásky plní byt, všichni balí důležité doklady do fólií. V ložnicích, v kuchyni i na záchodě je slyšet trhání lepicí pásky. „Slyšel jsem, že nám vezmou všechna zavazadla,“ říká Alaa. Každý má své vlastní triky, nejobdivuhodnější je Asusův. Ušil si podélný látkový pytlík a ten si zasunul do průhmatu slipů. „To každého okamžitě praští do očí,“ štourá do něj Alaa. Také on si své skladiště peněz upevnil mezi nohama, ovšem Asus to dost přehnal, domnívá se. Asus trvá na svém, s roztaženými nohama, boky posunuté dopředu, hrdě si vykračuje po bytě.

Džihádi, číšník z Hamá, si lepí na břicho lékařské nálezy svojí sestry. Plánuje, že za ním přijede. „Vždyť ona je dar boží,“ říká ten, kdo je jindy tak prchlivý. Jeho sestra má Downův syndrom a astma. „Věřím, že v Evropě by jí mohli pomoci. Tyhle papíry jsou pro mě důležitější než všechny peníze.“

S neklidnými nohama tu potom sedíme a čekáme, hodiny